

Tahirü'l- Mevlevî

MÜSLÜMANIN TAKVİMİ

ARABİ AYLAR ve
MÜBAREK ZAMANLAR

Hazırlayan: Tuba İşçimen

SUFI
KİTAP

Hayat Nur Artıran'ın takriziyle

Ramazân Gündüzleri / 135
Sergiler ve Câmî Dönüşleri / 137
İftâr / 139
Huzûr-ı Hümâyûn Dersleri / 144
Hırka-i Saâdet Ziyâreti / 146
Askere Baklava Tevzi'i [Dağıtılması] / 149
17 Ramazân / 150
İ'tikâf / 150
Leyle-i Kadir / 153
Kadir Alâyı / 154
Fitre ve Terfih-i Fukarâ [Fukarayı Sevindirmek] / 155
Arefe Günü / 157
Arefe Muâyedesı [Bayramlaşması] / 158
Yine Arefe Günü / 158

RAMAZÂN-I ŞERÎF VE ORUÇ / 160

RAMAZÂN-I ŞERÎF / 164

RAMAZÂNÜ'L-MÜBÂREK / 167

RAMAZÂN-I ŞERÎF VE ORUÇ / 169

KADİR GECEŚİ / 174

ŞEVVÂLÜ'L-MÜKERREM / 177

İyd, Bayram, Ceşn / 178
A'yâd-ı İslâm'ın Mebde'i
[İslam Bayramlarının Başlangıcı] / 180
Bayramın İlânı / 181
Musallâ-yı İyd [Bayram Namâzgâhı] / 184
Bayram Namâzı / 184
Namâzdan Sonra / 185
Bayramlarda Ziyâret-i Mekâbir [Kabir Ziyâreti] / 186
Mevlevîlerin Bayram Namâzından Avdeti [Dönüşü] / 186
Saray-ı Hümâyûn'da Mu'âyede [Bayramlaşma] / 187
Tebrik'e Gelenler / 188
Şeker İkramı / 189
İyd-gâh [Bayram Yeri] / 189
Devâ'irde Mu'âyede [Dairelerde Bayramlaşma] / 191
İydiyyeler / 191
Medine-i Münevvere'de Bayram / 192

ZİLKADE MÜNASEBETİYLE / 194

ZİLHİCCE VE İYD-I ADHÂ [KURBAN BAYRAMI] / 197

CUMA GÜNÜ VE NAMÂZİ / 203

Nida, Yani Cuma Ezanı / 207

Cuma Namâzı Vaktinde Erkeklerin Alışverişi ve Her Türlü İş
Tatili / 207

CUMA GÜNÜ VE NAMÂZİ 2 / 209

Vazife ve Cuma Namâzı / 209

Hutbe / 209

Hutbe Okurken Sükût / 210

Resulullah Efendimiz'in Hutbe İradı / 210

Minber Yapılması / 210

Cuma Namâzlarında Hutbenin Evvel Okunması / 211

Cuma Namâzı Nasıl Kılınır? / 212

Zuhr-ı Âhir / 212

BİBLİYOGRAFYA / 215

EK / 219

DİZİN / 221

TAKRİZ

Cenâb-ı Rabbü'l-Âleminin “Andolsun nûn ve kaleme” âyet-i kerimesi ile kasem eylediği mübârek kalemin, bu âlemdeki yaşamış canlı bir numunesi, Hakk âşıklarının reh-nümâsı, son yüzyılımızın pek müstesna âlî şahsiyeti Tâhirü'l-Mevlevî'nin aziz ömrü boyunca kutlu kaleminden akan her mânâ, bizlere âdeta paha biçilmez bir miras olarak kalmıştır. O'nun gerek tasavvufî hayata gerekse edebî ve İslâm Tarihî üzerine yazmış olduğu küçük notları dahi kimi zaman hem geçmişimize hem de gelecek zamanlarımıza aydınlık bir ışık tutacak niteliktedir. Ârifâne yüksek bir olgunluk, ileri bir görüş, muazzam bir tetkik ve hassasiyetle oluşturduğu yazıları tekrar ve tekrar okunmaya değerdir. Bir bölümüyle 1920'li yıllardaki *Mahfil* dergisinde, Osmanlı Türkçesi ile eski lisanımızın avuçları içinde kalan bu makaleler, çağımızın yeni nesil okuyucusu için seneler boyunca, tıpkı bir kabuk içinde gizlenip kalmış öz gibi; yeniden gün yüzüne çıkmayı, sahibine ulaşmayı beklemiştir. Tâhirü'l-Mevlevî'nin “Yazanın şahsiyeti değil yazının ehemmiyeti nazar-ı dikkate alınır” kâidesi ile hazırladığı *Mahfil* dergisi, gerçekten de üzerinden bir asır geçmiş olmasına rağmen hâlâ o ilk zamanki ehemmiyet ve cazibesini hiçbir vakit yitirecek gibi değildir. Cenâb-ı Hakk'ın “Gözü kaymadı, haddi aşmadı”

nazm-ı celîlinde metheylediği vasıflar misâli, bu yazıların derûnundan okuyucunun kalbine akan bilgi ve mânâ da gelip geçen çağlar ve mesafelere rağmen hiçbir zaman kayıp şaşmadan, eskimeyecek bir hüviyete sahiptir.

“Müslümanın Takvimi: Arabî Aylar ve Mübârek Zamanlar” adı ile okuyucuya sunulan bu yeni kitap da dolaşısıyla bizleri derinden, ziyâdesiyle heyecânlandırmıştır. Araştırmacı, yazar Tûba İşçimen’in özgün bir çalışmasıyla hazırlanan bu yeni eser, bizlere, Tâhirü'l-Mevlevî'nin *Mahfil* dergisinde kamerî aylar ve mübârek zamanlar vesilesiyle yeri geldikçe yayımlanmış olduğu makalelerinin bir transkripsiyonu ve yeniden derlenmesiyle oluşturulan bir bütünü takdim ediyor. *Mahfil* dergisinin yanı sıra 1947’de 4 sayfalık bir gazete olarak yayım hayatına giren ve sonraki senelerde 14 sayfalık bir mecmua olarak neşredilen *İslâm Yolu*’ndaki ilgili yazıların da bu çerçevede taranıp, bu kitaba kısmen, gerektiğince dâhil edilmesi, birbirini tamamlayan bilgi ve parçaların birleşmesi açısından oldukça faydalı bir çalışmayı gözler önüne seriyor.

Tâhirü'l-Mevlevî'nin kalemîyle hicrî takvimin mübârek gün ve zamanlarına dikkati çeken bu özel seçkinin ilmî, edebî ve mânevî hayatımıza kattığı değerler bir yana, çağımız okuyucusu için latinize edilmiş olan metinlerin, aynı zamanda son dönemdeki transkripsiyon çalışmalarına hem güçlü bir dayanak hem de senelerden beri süregelen hasret dolu bir bekleyişe yeni bir tesellî ve devâ olacağı aşîkârdır.

“Müslümanın Takvimi: Arabî Aylar ve Mübârek Zamanlar” başlığıyla hazırlanan bu yeni eser, bir yönüyle de bir Müslümanın kamerî aylar boyunca deverân eyleyen mübârek vakitlerine, itikad ve ibadetlerine doğru bir seyir ve tefekkürü de oluşturuyor. Asırlardan beri inanç sahibi her bir Müslüman için hicrî ayların takibi, mânâsı, mübârek gün ve gecelerin ihyâsı her zaman çok müstesna bir hürmete haiz olmuştur. Cenâb-ı Rabbü'l-Âleminin “Dehre sövmeyiniz;

dehr bizâtihi Allah'dır" meâlindeki hitâbı ile bizlere bahşedilen zaman, her an ve her tecellisiyle mukaddestir; fakat şu da bir hakîktir ki, İslâmî takvimin ibadet ve mânevî hayatımıza kattığı mânâ ve değerler de Cenâb-ı Hakk ile kul arasında daima namütenahi bir rahmet, mağfiret, feyz ve bereket vesilesi olmuştur.

Müslümanın takvimi, kendi kalb dünyasındaki gizli bir hazinenin parlayan mücevherleriyle doludur. Gönül diyârına nûr taneleri gibi akseden bu parıltılar kimi zaman uyandırır; bir kandil olur, ferâset ihsan eyler. Kimi zaman toplar, cem eder; salâ olur, Cuma olur. Kimi zaman yüceldikçe yücelir, mirac eder, şâhid olur. Kimi zaman can hânesinde baş keser, kurban olur; kimi zaman da vuslata yol bulup, seyrân eder, bayram olur. Velhâsıl kimi zaman hilâl olur, inceldikçe incilir; kimi zaman bedir olur, tam bir nûra gark olur. Yedi kat göklerdeki tekâmül böylece bizlere zâhir ve bâtın seyriyle nice ibret olur.

Tüm ömrünü tam bir Muhammedî ahlâk, sarsılmaz bir sadâkat ve çok güçlü bir imân ile yaşayan Tâhirü'l-Mevlevî'nin Türk İslâm literatürüne nadide bir kılavuz mahiyetindeki yüksek bilgisi ve müşahadesiyle, mübârek hicrî aylar ve zamanların toplumsal hayatın içindeki izini sürmek, mâzî ve âtîyi birleştiren bu aziz köprüde yol almak muhakkak ki bir ayrıcalıktır. Çünkü Tâhirü'l-Mevlevî, aynı zamanda ilmiyle de amel eylemiş bir insan-ı kâmil; nefesi ve nazar-ı âlisi ile hem tâhir hem de mutâhirdir. Âdeta bir ibadet ruhu ile taşıdığı kaleminden sayfalara akan her bir satır ve bilgi hazinesi bizleri dâima pür-heyecân içinde peşinde sürükleyen, ruhumuzu cezbeden bir derinliğe mâliktir.

Hiç kuşkusuz lisân ve üslûb ise bir eserin nesillerden nesile aktarılmasında en etkin belirleyici bir husustur. Matbu bir eserin çağlar boyunca okuyucu üzerindeki tesiri sahip olduğu mânâ ve söz vasıtası ile mümkündür. Eskiyen lisânın yenilenmesi ise edebiyatın edebi dahilinde oldukça hassas bir

mevzuudur. Tâhirü'l-Mevlevî, bir geçiş döneminde yaşamış olması dolayısı ile dil konusunda pek çok kez muzdarip kalmış; fakat gençlere verdiği ihtimam ve değerle, “anlamayışı” mazur görmüş ve öncesinde kaleme almış olduğu pek çok çalışmayı kimi zaman bizzat kendileri sabırla sadeleştirip, gençlerin istifadesine sunmaya gayret göstermiştir.

Bu cihetle, Tûba İşçimen tarafından yayıma hazırlanan “Müslümanın Takvimi: Arabî Aylar ve Mübârek Zamanlar” adlı bu eserin her bir aşamasında, ciddi bir hassasiyetle Tâhirü'l-Mevlevî'nin üslûbuna gösterilen sadâkatin, muhakkak ki bu kulvardaki nice çalışmalara hem yeni bir ümid ve iştiağ teşkil edeceği hem de bu esere dâhil olan tarihî metinlerin güncel üslûba doğru akışı ve mütalaasında güvenilir, temel bir kaynak vazifesi göreceği şüphesizdir.

Hicrî takvimin 15 Ramazan 1371'i gösterdiği, 1951 senesinin bir Haziran gününde Vuslat-ı Rahman'a uğurladığımız Tâhirü'l-Mevlevî'nin 70. sene-i devriyesinin ardından bir muştı gibi okuyucuya sunulan “Müslümanın Takvimi: Arabî Aylar ve Mübârek Zamanlar” adlı bu yeni kitabı inşâ eden Tûba İşçimen'i, takdire değer teşvik ve katkılarıyla Muharrem Varol'u ve Sufi Yayınevi'ni gönülden kutluyor; bu kıymetli eserin tüm zamanlara ve bütün okuyuculara hayırlı olmasını diliyoruz. Ayrıca, Tahirü'l-Mevlevî'nin hayatı, eserleri ve şahsiyeti üzerine çok ciddi araştırma ve çalışmaları, özverili emek ve gayretleri neticesinde gelecek kuşaklara geniş bir arşiv oluşturan, kıymetli nazarlarıyla “Müslümanın Takvimi: Arabî Aylar ve Mübârek Zamanlar” adı esere katkı sunan çok muhterem Bahar Can Hanımefendiye de kalbî şükranlarımızı sunuyoruz. Vakitlerin kutsiyetine ermek temennisiyle, Tâhirü'l-Mevlevî ve öte âleme göçen cümle Hakk erlerini bir kez daha rahmet, minnet ve şükranla yâd ediyoruz.

H. Nur Artıran

Temmuz 2021-Beykoz

ÖNSÖZ

Tâhirü'l-Mevlevî, şair, yazar, gazeteci, müderris, edebiyat tarihçisi, mesnevîhân ve mutasavvıf kimlikleriyle 20. yüzyılın dikkat çeken münevver şahsiyetleri arasında yer alır. O, genç yaşlardan itibaren edindiği ilmî birikimini ve intisâp ettiği Mevlevî tarikatına dayanan tasvuvî kültürünü hayatı boyunca yeni nesillere muhtelif yollarla aktarma gâyesinde olmuştur. Bu tarîkde medrese, okul ve câmilerde eğitimci ve hatip olarak görülürken; matbuât âleminde müellif, muharrire hatta mecmua sahibi olarak karşımıza çıkmaktadır.

İşte elinizdeki bu kitap, Türk yayıncılığının mihenk taşlarından biri olan “*Mahfil*” dergisinde Tâhirü'l-Mevlevî'nin hicrî aylara ya da diğer bir deyişle Müslümanın takvimine dair başmuharrire olarak kaleme aldığı ve derginin çeşitli nüshalarında dağınık halde bulunan makaleleri bir araya getirme çabasının bir ürünüdür. Buradaki “*Müslümanın Takvimi*” başlığının tarafımızdan öylesine verilmiş bir isimlendirme olmadığını hassaten belirtmek isterim. Zîrâ Üstâd, “Muharrem” ayını vasf ederken diyor ki: “İslâm aylarının ilkidir...” ve ekliyor: “*Târîh, sadece Arabî değil aynı zamanda*

İslâmî'dir..." Bu sebeple farklı başlıklar altında yayınlanmış makalelerini kitaplaştırırken verdiğimiz bu isim, aynı zamanda Üstâd'ın hicrî aylara yaklaşımını yansıtmıştır diye ümîd ediyoruz.

Keza, *Mahfil* dergisine ek olarak, yaklaşık bir çeyrek yüzyıl sonra bambaşka bir sosyo-politik ve kültürel ortamda Tahirü'l-Mevlevî aynı başlıklar altında *İslam Yolu* adlı gazetede benzer temaları işlemiştir. Bu sebeple bizim esas kaynağımız *Mahfil* dergisi olsa da *İslam Yolu* gazetesinde çıkmış benzeri yazılardan da iktibas yapmaya gayret ederek, üstadın bu vadiye yazmış olduğu bütün yazıları bir araya getirmek istedik.

Tâhirü'l-Mevlevî'nin *Mahfil* dergisinde yer alan bu makalelerini günümüz Türkçesi ile yayınlamak da mümkündü. Ancak bu minvâl üzere bir sadeleştirmenin yazarın zihin dünyasındaki zenginliğe ve kendine has üslûbuyla aktaracağı güçlü mânâlara sadakatsizlik olacağı kaygısıyla bu yolu tercih etmedik. İstedik ki Tâhirü'l-Mevlevî anlatmak istediklerini kendi kullandığı, seçtiği kelimelerle anlatsın ve Osmanlı'nın son devrine ait bu dil zenginliği, dönemin velûd bir kaleminden zamanımıza ulaşsın. Ayrıca farklı bilgi birikimlerine sahip okuyucuların görebileceği derin anlamlardan istifâde etme imkanlarını ellerinden almamak için metnin diline dokunmadık. Bu sebeple metnin orijinal dilini korumakla birlikte günümüz okuyucusunun zorlanabileceği kelimeleri köşeli parantez içerisinde ve yeri geldikçe dipnotlardaki detaylı bilgilerle açıklamaya gayret ettik. Makaleleri basit transkripsiyon usulüne göre latinize ederken günümüzde sık kullanılan kelimelere ve özel isimlere transkripsiyon uygulamama yolunu seçtik. Telaffuzunda ihtilaf olabilecek özel isimler ise *DİA* (*Diyanet İslâm Ansiklopedisi*)'nin tercihinine göre metinde yer aldı. Ayrıca, makalelerin neşir tarihlerini değil de kameri ayların sıralamasına göre hareket ettik. Her

bir ayın anlatıldığı makalenin künyesini dipnotla belirttik ve miladi tarihini de vermeye çalıştık.

Bitirmeden evvel şunu söylemek isteriz ki Müslümanca düşünmek ve yaşamak öncelikle dinin ana kaynaklarının temel kavramlarını anlamakla mümkündür. Müslümanların zamanı algılayış, yorumlayış ve tanımlayış şekillerinin tarihteki tezahürlerini anlamaya çalışmak da bunun bir parçasıdır. Bu topraklar üzerinde tam bir asır önce seleflerimizin kendilerinden önceki anlayışları ve kavrayışları bu minval üzere alıp yorumlamaları ve modern matbaa vasıtasıyla neşretmiş olmaları işimizi kolaylaştırmıştır. “Keşf-i kadim” için II. Meşrutiyet sonrasındaki zengin matbuatı bu gözle değerlendirmek elzemdir. Tahirü’l-Mevlevî’nin de *Mahfil* dergisindeki yazıları bu söylediklerimizi tahkim edecek bir muhtevaya sahiptir.

Bu çalışmayı yayına hazırlarken kendilerinden nâzik yardımlarını gördüğüm isimleri zikretmeden geçemeyeceğim. İlk teşekkürüm; büyük bir teveccüh göstererek hayalini bana emânet eden ve şüphesiz bu çalışmanın mimarı olan çok kıymetli hocam Muharrem Varol Beyefendi’ye. Kendisinin her türlü şükran ifadesinin kifâyetsiz kalacağı teşvik ve emekleri olmasa bu çalışma ortaya çıkmazdı. Ömrünü Mevlevî geleneğini gelecek nesillere aktarmaya adanmış olan ve Tâhirü’l-Mevlevî’den devam eden silsilenin günümüzdeki temsilcilerinden Hayat Nur Artıran Hanımefendi büyük bir nezaket göstererek takdim yazısı yazma teveccühünde bulundu. Bahar Can Hanımefendi ise metnin son okumasını yaparak gözümüzden kaçan detayları, özellikle Tâhirü’l-Mevlevî’nin hayatına dair kısımlarda eksik kalan hususları tamamlayarak önemli katkılar sundu. Kendilerine medyûn-ı şükranım. Kazasker Mustafa İzzet Efendi’nin Ayasofya-i Kebîr Cami-i Şerîf’inde bulunan Hz. Hüseyin levhasını kendi objektifinden bizimle paylaşma lütfunda bulunan Hattat Süleyman Berk Beyefendi’ye şükranlarımı

sunmayı bir borç bilirim. Gece gündüz demeden her beyitte destek veren arkadaşlarım Zeynep Karabulut Akçora'ya ve Emine Saraç'a hassaten müteşekkirim. Ve son teşekkür nûr-ı aynım Didem'e...

Tûba İşçimen
İstanbul 2021

GİRİŞ

1) Tâhirü'l-Mevlevî'nin Hayatı

Osmanlı'nın son, Cumhuriyet'in ilk dönem mutasavvıf aydınlarından biri olan Tâhirü'l-Mevlevî 5 Ramazan 1294 [13 Eylül 1877] tarihinde İstanbul'un Taşkasap (Fındıkzade) semtindeki Mehter sokağının 3 numaralı hânesinde dünyaya geldi. Asıl adı Mehmed Tâhir'dir. Babası hademe-i hâssa başçavuşlarından Mustafa Saffet Bey olup baba tarafından büyük dedesi Hattat Mehmed Tâhir Efendi Sultan Abdülmecîd'in yazı hocası olmakla beraber aynı zamanda Mevlevî dervişiydi. Annesi Emine Emsal Hanım, Sultan Abdülazîz'in Çerkes cariyelerinden olup – Tâhirü'l-Mevlevî'nin bir müddet vekilharçlık hizmetinde bulunduğu– Sultan'ın kızı Nazime Sultan'ın dadısı idi¹. Nazime Sultan'ın validesine yazdığı mektuplarda dadısına sürekli selam gönderdiği ve onunla belli bir yakınlıkta olduğu anlaşılıyor².

1 Atillâ Şentürk, **Tâhirü'l-Mevlevî Hayatı ve Eserleri**, Nehir Yayınları, İstanbul 1991, s. 1.

2 Ali Akyıldız, **Nazime Aydın ve Dindar Bir Sultan**, Timaş Tarih, İstanbul 2020, s. 169.

Tâhirü'l-Mevlevî ilk tahsilini tahmin edileceği üzere aile çevresinden aldı. Babası Mustafa Saffet Bey'in yanı sıra büyük annesi Afife Şefika Hanım'ın onun yetişmesinde mühim rolü oldu. Daha sonra Gülhane Askerî Rüşdiyesi ve Menşe-i Küttâb-ı Askerî'de eğitimini tamamladı. 1892 yılında Bâb-ı Seraskerî'de mülâzım olarak göreve başlamasının yanı sıra Filibeli Râsim Efendi ve Mehmed Esad Dede'nin derslerine devam ederek 1893'te mesnevîhanlık icâzetnâmesi aldı. Esad Dede'nin aracılığıyla Mehmed Celâleddin Dede'ye intisap etti. Esad Dede ile yaptığı hac yolculuğu sırasında Kahire, Mekke ve Medine'de ilim ve tasavvuf ehlinin sohbetlerine katılarak bilgisini derinleştirdi. Mekke Şeyhülmeşâyih Ahmed er-Rifâî kendisine Kâdirî ve Rifâî tarikatlarından icâzetnâme verdi. Hac dönüşünde Yenikapı Semâzenbaşı Karamanlı Hâlid Dede'den semâ çıkardı ve dönemin en iyi semâzenleri arasında yer aldı. Bir süre sonra Bâb-ı Seraskerî'deki memuriyetten istifa eden Üstâd, Mevlevî geleneğine uyarak Yenikapı Mevlevîhânesi'nde 1001 günlük çileye girdi. 1 Şâban 1313 / [17 Ocak 1896] tarihinde başlayan çilesine:

*Düşdü dâl ikrarına târîh-i cevher Tâhirâ
Matbah-ı Munlâ'da oldum çille-keş dervîş ben
1313³*

beytiyle tarih düşüren Tâhirü'l-Mevlevî, çilesini tamamlayarak *dede* unvânı aldığı anda henüz 22 yaşındaydı (Ekim 1898). Çilesinin hitamına yine kendisi tarafından şu beyit ile tarih düşülmüştür:

*Matbah-ı Mullâ'da itmâma resîde çillemiz
Acizâne etdik itmâma resîde çillemiz⁴*

3 Şentürk, **a.g.e.**, s. 14.

4 Bu beyit Prof. Dr. Cemal Kurnaz ve Gülgün Yazıcı'nın birlikte hazırlamış oldukları "Mevlevî Çilesi" adlı eserde şu şekilde geçmektedir:
"Matbah-ı Mollâ'da binbir gün olup hıdmet-güzâr
Âcizâne etdik itmâma resîde çillemiz"

*Yazdı târihin mücevhher beyt ile kilik-i süirûr
Olmastıyla vaz'-ı erkâma resîde çillemiz
Lutf-ı Mullâ münceli oldukda serde Tâhirâ
Feyz-i Hak'la oldu encâma resîde çillemiz⁵*

1899 senesinde Tâhir Dede Kütüphanesi'ni kurup kitap yayımına başlayan Üstâd; *Nekregû'*nun başmuharrirliğine getirildi ve burada Tâhir Saffet imzasıyla istibdadı ve hafiye teşkilâtını hicveden yazılar yazdı. *Beyânülhak*, *Sırât-ı Müstakîm* ve *Sebîlürreşâd'* da İslâm tarihine ve günlük meselelere dair yazıları yayımlandı. 29 Temmuz 1920'den itibaren Teâlî-i İslâm Cemiyeti'nin Şehzadebaşı'ndaki merkezini adres göstererek *Mahfil'*i çıkarmaya başladı.

Yayıncılığının yanı sıra eğitimci kimliğiyle de öne çıkan Tâhirü'l-Mevlevî, Dârüşşafaka'da edebiyat ve usûl-i tahrîr muallimi olarak 1909 yılında başladığı görevini 1944'te yaş haddinden emekli olana dek sürdürdü. Maltepe Askerî Lisesi'nde edebiyat muallimliğinden sonra Kuleli Askerî Lisesi'nde muallimlik vazifesini ifâ etti. 1923 yılından itibaren gayri resmî olarak devam ettiği Fâtih Cami mesnevîhanlığını, Şapka İktisâsı Hakkında Kanun çıkınca sarık sarma hakkından faydalanmak amacıyla Eylül 1925'te resmen üzerine aldı. 7 Aralık 1925'te şapkaya ve inkılâplara karşı olma suçlamasıyla İstanbul'da tutuklanan yirmi beş kişi arasında Tâhirü'l-Mevlevî de bulunmaktaydı. İstiklâl Mahkemesi'nde yargılanmak için Ankara'ya götürüldü ve kısa süre sonra beraat ederek İstanbul'a döndü. Soyadı kanunuyla "Olgun" soyadını aldı.

Her iki devrin en sancılı demlerini yaşayan, iki Cihân Harbi'ni de müşâhade eden Tâhirü'l-Mevlevî, karşılaştığı sıkıntıları 1942 yılında Ahmet Talât Onay ile mektuplaşmalarında şöyle ifade ediyor:

Bkz. Cemal Kurnaz, Gülgün Yazıcı, Mevlevî Çilesi, Ensar Neşriyat, İstanbul 2008, s.149.

5 Şentürk, a.g.e., s. 15.

“Zât-ı âlîniz Giresun’daki açlık fecaatini hikâye buyuruyorsunuz. Bendeniz de İstanbul’un hâlini kısaca arz edeyim. Umumî Harb esnasındaki mâlûm ve mâhûd muhtekirlerin mezâlimini anlatmak için:

*İhtikâr u irtikâb erbâbı bak munsıf yine
Herkesin pek çökmüyorlar kelle-i bî-mağzına
Öyle bir idrâki var ki ümmet-i merhumenin
Zannederler ki helvâ-yı kudrettir sı..sa ağzına*

demiştim. Şimdi o geçmiş günlere hasret çekiyorum ve o söylenilmiş kıt’a için istiğfar ediyorum.

...Ömer Âbid Hanı’ndaki Kâğıt Birliği’nden on sekiz kilo kâğıt almak için bir gün beklediğinizi yazıyorsunuz. Şu hâl-i mazlûmâne, mâruzâtımı haklı gösterecek delâilin en birincisidir. Muhterem bir mebus cüzî bir kâğıt için bu kadar beklemeye mecbur olursa, semt birliklerine müracaat edenlerin ne derece zillet ve hakarete uğrayacakları kolayca anlaşılır...”⁶

29 Mayıs 1948’de Süleymaniye Camii’nde *Mesnevî* okutmaya başlayan ve ömrünün son yıllarını yazma divanlar katalogu hazırlığı ve *İslâm Yolu* gazetesinde yazdığı yazılarla geçiren Tâhirü'l-Mevlevî, 20 Haziran 1951’de vefat etti⁷. Cenazesi Taşkasap’taki evinden kaldırılarak Sümbül Efendi Camii’nde öğle namazına müteakip kılınan namazın ardından vasiyeti gereği şeyhi Celâleddîn Efendi’nin kabri önüne getirildi. Daha sonra Yenikapı Mevlevîhânesi’nin “Hâmuşân” mezarlığına götürülerek orada medfûn bulunan validesi Emine Emsal Hanım’ın kabri içine defnedildi. Bu durumu merhûm Şefik Can oldukça vecîz bir şekilde ifade eder: “Fâni bedeni, anne toprağının ağışuna tevdi edildi.

6 Tahir Olgun, **Edebî Mektuplar**, Haz. Cemâl Kurnaz, Akçağ Yayınları, Ankara 1995, s.11-13.

7 Üstâd’ın vefat tarihi pek çok yerde 21 Haziran olarak geçse de yakın arkadaşlarının şehadeti ve İslam Yolu’nda yayınlanan başsağlığı haberi ile vefat tarihinin 20 Haziran olduğu anlaşılmaktadır. Bkz. Esat Ekicigil, “Başmuharirimiz Tahir Olgun Rahmet-i Rahman’a Kavuştu”, İslam Yolu, 1 Temmuz 1951, C. 2, S. 5, s. 2.

Ruh-u mübareki de, illiyine pervaz etti. Böylece, o mübarek insanın cismi annesinin kucağına, ruhu da Allah'ına kavuştu da, hem bedeni, hem ruhu geldikleri yere iade edilmiş oldu.⁸

Vefâtı üzerine tarih düşülen pek çok beyit bulunmakla birlikte mezar taşına nakşedilmesi için kendi yazdığı şu kıt'ayla halini arzeder:

*Eli boş gidilmez gidilen yere
Râbbim boş gelmedim ben suç getirdim
Dağlar çekemezken o ağır yükü
İki kat sırtımla pek güç getirdim⁹.*

Genç yaşlarından itibaren başlayarak yetmiş beş yıla yakın ömrünün son günlerine kadar yoğun bir telif faaliyetiyle yüze yakın eser bırakan Tâhirü'l-Mevlevî, mutasavvıf kişiliğinin yanında hicivleri ve kalem mücadeleleriyle tanınmıştır. Yenikapı Mevlevîhânesi gibi İstanbul'un dikkat çeken sanat ve edebiyat muhitinden feyiz alarak bir ömür süren Üstâd'ın yetiştirdiği binlerce talebenin çoğu yüksek mevki-lere gelmiştir. Bu zevat-ı muhterem arasında son dönemin büyük mesnevihanı Şefik Can Dede'nin bu kutlu ve bereketli membadan istifade ettiğini hatırlatmakta fayda var¹⁰.

8 6 ve 7 nolu dipnotlara ilaveten Üstâd'ın ihtilafı vefat tarihi ile ilgili doğru bilgiyi kaynaklarıyla birlikte bizimle paylaşan Bahar Can Hanımefendi'ye hassaten müteşekkirim.

9 Şentürk, **a.g.e.**, s. 59.

10 Harbiye mezunu Şefik Can (ö. 2005), Darülfünun imtihanını vererek öğretmenlik hakkı kazanınca Kuleli Askeri Lisesi'ne atanır. Burada yanında staj yapacağı kişi Tahirü'l-Mevlevî'dir. Bu vesile ile üstâdın çok yakınında bulunma ve onun ilminden istifade etme imkanına erişmiştir. Ancak onunla tanışması bundan daha önceye tesadüf eder ve çok ilginç bir karşılaşma yaşanır. Bunu Şefik Can merhumun kendi ifadeleri ile okumak daha faydalı olacaktır; "...Fakat Tâhirül-Mevlevî'yle de şöyle bir geçmişim var. Kuleli'de okuduğum yılları hiç unutmuyorum. 1927 senesi... Okulun kütüphanesinden kitaplar alıp okuyorum. Süleyman Nazif merhumun "Batarya ile Ateş" adlı kitabını aldım okudum, onun gazetelerde yazdığı makaleleri toplamışlar bir kitap halinde, ismine de Batarya ile Ateş demişler. Orada Şeyh Şâmil hakkında iki üç sayfalık bir yazıya rastladım. Şark ordularını nasıl bozmuş, resmi de vardı. Göğsünde fişeklikler, başında değişik bir kalpak. Orada okuduğum bilgiler çok dikkatimi çekti; fakat "bu böyle birkaç sayfa olmaz" dedim, kitapçılara gittim. Sahaflarda Şeyh Şâmil hakkında kitap arıyorum. Orada kitapçı Hulusi Efendi vardı, beni tanırdı, gider oradan kitaplar alırdım. Kendisine Şeyh Şâmil ile ilgili kitap sordum. "Çok oldu, Şeyh

2) Mahfil Dergisi

Zilkade 1338 - Ramazan 1344 [Temmuz 1920 - Mart 1926] tarihleri arasında altmış sekiz sayı olarak yayınlanan *Mahfil* dergisinin kuruluş hikayesi Üstâd'ın ağzından şu şekilde naklediliyor:

“Cerrahpaşa'nın Haseki Caddesi'ne çıkan Keçi Hatun Sokağı'nın içinde ve sol tarafındaki ikinci hanede Mahfil'in neşrine karar verilmişti. Evkaf Matbaası idare memuru Karahisarlı Ahmed Efendi bu evde kira ile otururdu ki, ara sıra ziyaretine gider, görüşürdük. Bir gece ziyaretine gitmiştim ki Darülfünûn müderrislerinden Ferid Bey de beraberdi. Sohbet esnasında müştereken bir mecmua çıkarılması Ahmed Efendi tarafından teklif olundu. Ferid Bey tarafından da (Mahfil) ismi bulundu. Ahmed Efendi Evkaf Matbaasında idare memuru bulunduğu cihetle mesarifi tabiyenin [baskı masraflarının] nisbeten ehven olacağını, üç kişi ayda üçer dörder lira verirse bu mesarifin te'min edileceğini söy-

---

Şâmil ile ilgili bir kitap vardı. Enver Paşa toplattı, Kafkasya'ya gönderdi hepsini” dedi. “Bu kitabı Tâhirü'l-Mevlevî yazmıştı. Git kendisini gör, ondan iste” dedi. Ona dedim ki; “Efendim ben Çengelköy'den geliyorum, Tâhirü'l-Mevlevî'yi nereden bileceğim.” “Canım Aksaray'a in, Taşkasap'a git, kime sorarsan onun evini gösterirler sana” dedi. O zamanlar oralar yangın geçirmiş, ta Fatih'e kadar hep yanmış, harabe olmuştu. Tramvayı Fransız şirketi işletiyor. Öyle tramvaylarda tıklım tıklım dolmaz, orada bir kişi oturur, burada bir kişi oturur. İstanbul'un nüfusu bir milyon değildi. Türkiye'nin nüfusu on dört milyon o sıralarda. Bendeniz de tabi Hulusi Efendi'nin söylediğini yaptım. Aksaray'a indim, oradan Taşkasap'a gittim, Tâhirü'l-Mevlevî'nin evini sordum, gösterdiler. İki katlı bir ev, bahçe içinde etrafı harabe. Kapıyı çaldım, sakallı bir zat çıktı. “Efendim, ben Tâhirü'l-Mevlevî Hazretleri'ni görmek istiyorum” dedim. “Benim, Tâhirü'l-Mevlevî, buyrun” dedi. Bendeniz de; “Efendim, kitapçı Hulusi Efendi gönderdi, sizin Şeyh Şâmil hakkında kitabınız varmış” diye söze girip talebimi arz etmeye başlamıştım ki... “Evet, o kitabı Enver Paşa toplattı, Kafkasya'ya gönderdi. Bende bir nüsha var, yukarı çık oku” dedi. “Efendim, bendeniz Çengelköy'den geliyorum buraya, birkaç saatte geldim, şimdi bana verin, Allah izin verirse haftaya o kitabı okuyup getiririm size” dedim. “Olmaz, kusura bakmayın, ben kitap veremem” dedi. Ve ekledi: “İstiyorsanız dediğim gibi yukarı kata çıkın, kütüphanemde okuyun”. Ben de o zamanlar çocuğum. Kuleli Askeri Lisesi onuncu sınıf talebesiyim. Omuzumda numaram yazılı. Yani kim olduğum, ne ile iştigal ettiğim belli. Velhasıl hoca bana kitabını vermedi. Zaten zamanım da yoktu ve hemen okula dönmek zorunda idim. Teşekkür ettim, canım sıkılmış olarak oradan ayrıldım.” (Sezai Küçük, **Mevlânâ ile Bir Ömür, Şefik Can ile Mevlânâ, Mesnevî ve Mevlevilik Üzerine**, Sufi Kitap, İstanbul 2019, s. 33-34). Bu şekilde başlayan tanışıklık daha sonraki süreçte baba-oğul şeklindeki bir sıcaklığa dönüşecekti. Kitap hususundaki bağlılık ve sahiplik açısından Tâhirü'l-Mevlevî'yi yansıtan çok güzel bir örnektir.

lüyordu. Mes'ele latife derken ciddileşti. Benim matbuat idaresine müracaatla gereken muameleyi ifa ettirmem kararlaştı. 1335 Mali senesi sonları [1919] idi ki –şimdilik ayda bir, ileride haftada iki defa– neşredilmek üzere (Mahfil) nâmında bir mecmua çıkarmak hakkını haiz bulunuyordum.”¹¹

Ancak dergi için müstakil bir idârehâne tahsîs etmek, idârehâne memuru bulmak ayrıca İstanbul’un Düvel-i Müttefika ordusunun işgali altında bulunması gibi mücbir sebeplerden ötürü *Mahfil*’in okuyucu ile buluşması 1338 yılı Zilkade [Temmuz-Ağustos 1920] ayına kadar tehir edilmişti.

Teâlî-i İslam Cemiyeti’nin Şehzâdebaşı Karakolu karşısında bulunan üç katlı merkez binasının bir odasının dergi idârehânesi olarak kullanılmaya uygun olduğunu düşünen Tâhirü’l-Mevlevî, bu fikrini arkadaşlarına arz ederek buranın *Mahfil* dergisine tahsis edilmesini sağlamıştır. İdare ve bina sorununu çözdükten sonra, hemen derginin ilk sayısını neşredilmiş, 19. sayıdan itibaren ise dergi idaresi Üstâd’ın Taşkasap’taki evine taşınmışsa da¹² 1341 Şevvâl’inde [Mayıs-Haziran 1923] Beyazıt’ta Darülfünûn’un karşısındaki –günümüzde İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü olarak hizmet veren– Hasanpaşa Medresesi’nin bir odası kiralanarak dergi yönetimi buraya nakledilmiştir¹³.

Mahfil; Tâhirü’l-Mevlevî, Ferid Bey ve Karahisarlı Ahmed Efendi tarafından kurulmuş olmakla birlikte gerek para gerekse yazı yükü büyük oranda sahibi, müdürü ve muharriiri olan Tâhirü’l-Mevlevî tarafından karşılanmaktaydı. Derginin ismi bazı kaynaklarda *Mahfel* olarak geçmekteyse de bizzat Tâhirü’l-Mevlevî’nin kaleme aldığı “*Mahfil mi Mahfel mi*” başlıklı makalede “*binaenaleyh Mahfil sahibince*

11 Tâhirü’l-Mevlevî, **Matbuat Âlemindeki Hayatım İstiklâl Mahkemesi Hatıraları**, Haz. Nurcan Boşdurmaz, Büyüyen Ay Yay., 2. Baskı, İstanbul 2021, s. 70-72.

12 Ömer Göksal, **Tâhirü’l-Mevlevî ve İslam Tarihçiliği**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2017, s. 12.

13 Tâhirü’l-Mevlevî, **a.g.e.**, s. 140.

mecmuanın ismi (Mahfel) değil (Mahfil)'dir" denilerek derginin adının *Mahfil* olduğu açıkça belirtilmiştir¹⁴. Derginin içeriğine bakacak olursak; *Mahfil-i Dînî*, *Mahfil-i Târihî*, *Mahfil-i Edebî*, *Mahfil-i İntikâdî* gibi ana başlıklar altında pek çok makalenin yer aldığı ve zaman zaman dinî inançları zedeleyecek gündemdeki konulara karşı tartışmaların da yürütüldüğü görülmektedir¹⁵.

Genel olarak hicrî ay başlarında yayımlanan *Mahfil*'de Tâhirü'l-Mevlevî, o ayın dinî aktüalitesinden hareket ederek "Yeni Sene ve Hicrî Tarih", "Muharrem ve Matem", "Rebûlevvel ve Mevlid-i Şerîf", "Şâbanü'l-Muazzam", "Ramazân-ı Şerîf ve Oruç", "Bayram Namazı", "Na't-ı Şerîf" gibi başlıklar taşıyan şiirler ve dinî-kültürel hayata ilişkin makaleler kaleme almıştır.

"Yazanın şahsiyeti değil yazının ehemmiyeti nazar-ı dikkate alınır" düsturuyla yayın hayatını sürdüren *Mahfil*, kendini "*dinî, ilmî, edebî, içtimaî mecmûa-i İslâmiyye*" olarak tanıtmaktadır. Derginin Tâhirü'l-Mevlevî'den başka belli başlı yazarları arasında Ferid (Kam), Aksekili Ahmed Hamdi, Suûdülmevlevî, İskilipli Mehmed Âtîf, Mehmed İzzet, Tokadîzâde Şekib, Şeyh Abdülbâki (Baykara), Muhiddin Râif (Yengin), Hüseyin Vassâf, Erkân-ı Harbiyye Kaymakamı Miralay Abdurrahman, Bergamalı Cevdet, Reşid Mazhar, Ahmed Remzi (Akyürek), Ödemişli M. Muammer, İhsan Mahvî ve Mazhar Osman (Usman) bulunmaktadır¹⁶.

Mahfil için dönemin yerli ve yabancı basınında da bazı yazılar kaleme alındığını yine dergide yer alan iktibaslardan anlamaktayız. *Peyâm-ı Sabah*'ta Ali Kemal ve Cenab Şahabeddin'e ait övücü iki yazıya yer verilirken, *Vakit* gazetesinde ise aleyhte bir yazı çıkmıştır. Derginin henüz

14 Tâhirü'l-Mevlevî, "Mahfil mi Mahfel mi?", **Mahfil**, İstanbul 1339 [1921], C. 1, S. 10, s. 167.

15 Tâhirü'l-Mevlevî, **a.g.e.**, s. 92-102.

16 Alim Kahraman, "Mahfil", **DİA**, XXVII, s. 333-334.

Taşkasap'taki evde yayınlandığı günlerde *Mahfil*'in o vakte kadar çıkarılan bütün sayıları Paris'te yayınlanan *Revue du Monde Musulman* mecmuasına gönderilmiş; daha sonra bu mecmuanın bir sayısında, gönderilen *Mahfil* nüshaları Fransız neşriyat âlemine etraflı şekilde tanıtılmıştı. Fransa'da yayınlanan bu yazıdan kısa bir müddet sonra *Mahfil*, *Revue du Monde Musulman* ile mübadele edilmek suretiyle Fransa'da da okunmaya başlanmış, aynı dönemde Anadolu'yla irtibat kurulması sebebiyle buradaki vilâyet ve kasabalarda da oldukça geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmıştı¹⁷.

Birleştirilerek çıkarılan 32 ve 33. sayılar (Cemâziyelâhır-Receb 1341 / Şubat-Mart 1923) haricinde 67. sayısına kadar düzenli bir şekilde yayınlanan dergi, Tâhirü'l-Mevlevî'nin Ankara'da İstiklâl Mahkemesi'nce tutuklu olarak yargılandığı üç ay boyunca neşredilmemiş ve beraat ederek İstanbul'a döndükten sonra çıkan 68. sayı ile tamamen kapanmıştır¹⁸.

3) Makalelerin İçeriği

Tâhirü'l-Mevlevî'nin hicrî aylara dair *Mahfil*'de yer alan makalelerinde öncelikle her ayın kelime manalarını irdelediğini görmekteyiz. Burada Üstâd'ın sıklıkla başvurduğu kaynak, Mütercim Âsım Efendi'nin *Kâmûs Tercümesi*'dir¹⁹.

Genel itibarıyla bu makalelerde hicrî ayların; İslâm öncesi dönem, İslâm sonrası dönem ve Osmanlı dönemi olmak üzere üç ana dönemde ve farklı coğrafyalarda gördüğü hürmet, ihtimâm ya da ne ifade ettiği gibi hususlarda detaylı bilgiler verilmektedir. Bunun yanı sıra hicrî aylara dair asırlar öncesinden günümüze kadar gelen gelenek-görenekler, uygulamalar ya da övgüler, yergiler ve önyargılar hakkında ışık tutacak detaylar oldukça akıcı bir uslûpla aktarılmaktadır. Bu bilgiler İbnü'l-Esîr'in *Üsdü'l-Gâbe*'si, Kâ'b el-Ahbâr'ın

17 Tâhirü'l-Mevlevî, **a.g.e.**, s. 103-104; Şentürk, **a.g.e.**, s. 34.

18 Kahraman, **a.g.md.**, s. 334.

19 Firûzâbâdî'nin *el-Kâmûsü'l-muhîd* adlı Arapça sözlüğünün Türkçe'ye tercümesidir